

ĽUDSKÁ SEXUALITA A MÝTUS CIVILIZÁCIE

HANS PETER DUERR: *Nackheit und Scham. Der Mythos vom Zivilisationsprozess* (Nahota a ostych. Mýtus procesu civilizácie) 1. zväzok, Frankfurt am Mein 1988, 517 s.

V rokoch 1988 až 1993 publikoval nemecký autor H. P. Duerr (1943), habilitovaný v odbore filozofickej antropológie, pedagogicky činný na viacerých nemeckých a švajčiarskych univerzitách, svoju trilógiu nazvanú *Mýtus procesu civilizácie*.

Voľná trilógia H. P. Duerra je v podstate pokusom o demýtizáciu niektorých aspektov civilizačného procesu, tak ako tento bol doposiaľ vo všeobecnosti i v odbornej verejnosti chápaný.

V teoretickej rovine predstavuje práca konfrontáciu názorov autora trilógie najmä s názormi protagonistu civilizačnej teórie Norberta Eliasa a jeho školy. Ako zdôrazňuje autor práce, jeho cieľom je ukázať, že eliasovská teória civilizácie je čistý mýtus, ktorý je však všeobecne už dlhšie akceptovaný a etablovaný a ktorý podľa neho vypovedá o tom, že terajšia domestikácia našej zvieracej podstaty (prirodzenosti) je výsledkom zdĺhavého procesu, ktorý sa v západnej Európe začal koncom stredoveku a u „primitívov“, prednedávnom známych ešte ako *divochov*, sa tento proces začal odvíjať až v najnovšej dobe.

H. P. Duerr odmieta tézu, ktorá je explicitne obsiahnutá práve v uvedenej teórii civilizácie N. Eliasa, že totiž ľudia v stredoveku či príslušníci posledných „primitívnych“ spoločností boli v porovnaní s dnešnými Európanmi nerozvinutými a neviazanými, pocitovo nevzdelanými bytosťami, že svoje pudy a afekty len málo ovládali a žili v prostredí s málo rozvinutou sociálnou kontrolou (resp. príslušnými spoločenskými regulatívmi) – boli teda kultúrne a sociálne nedospelí.

Podľa podozrenia H. P. Duerra bola to práve ideológia, ktorá potvrdzovala domnelé právo európskych národov urobiť z kultúrne a sociálne ešte nerozvinutých, „necivilizovaných“ ľudí, ktorí sa síce od detí odlišovali, hoci aj násilím ľudí civilizovaných, teda dospelých.

P. H. Duerr rozvíja tézu o tom, že sieť sociálnych vzťahov (a ich vzájomné prepletenie) je práve v tradičných spoločnostiach, resp. pospolitostiach hustejšia, a tým je účinnejšia a intenzívnejšia sociálna kontrola aktivít príslušníkov danej pospolitosti viažúcich sa k ich sexuálnemu správaniu než v spoločnostiach moderných a civilizovaných. Tým sú i požiadavky na intimitu súkromnej sféry života príslušníkov týchto societ väčšie.

V prvom diele svojej trilógie P. H. Duerr na základe kritiky panujúcej civilizačnej teórie rozvíja svoju koncepciu sexuálneho ostychu (hanby) a pravidiel slušnosti, ktoré sa nevzťahujú len na rozvinuté spoločnosti západu v ich moderných podobách, ale v plnom rozsahu sa vzťahujú i na spoločnosti existujúce na periférii tzv. vysokých kultúr. Základnou antitézou proti mýtu o evolučnom jadre teórie civilizačného vývinu je tu autorova idea, podľa ktorej: „... prinajmenšom za posledných štyridsaťtisíc rokov nemožno uvažovať ani o divochoch, ani o primitívoch, ani o necivilizovaných, či dokonca prírodných ľuďoch“ (s. 12) a že teda všeobecne patrí k ľudskej podstate hanbiť sa za svoju nahotu, čo je nezávislé od stupňa jej tzv. historického vývinu. Tu poukazuje H. P. Duerr skôr na opačnú tendenciu, než aká je obsiahnutá v civilizačnej teórii, a tvrdí, že sexuálny ostych (a hanba z obnaženia pohlavných orgánov) má smerom k modernej spoločnosti skôr klesajúcu tendenciu, ba dokonca že v spoločnosti s rozvinutým trhovým hospodárstvom sa stáva do istej miery tovarom i pohlavie, takže fenomén ostychu sa v týchto spoločnostiach stáva balastom.

Kniha prináša množstvo historicky cenného autentického materiálu v písomnej či obrazovej forme, charakterizujúceho súveké vnímanie citlivých fenoménov ľudského správania. No nie je to len historický materiál, autor tu tiež deponoval materiál z oblasti nám cudzích kultúrnych okruhov, ľudských komunít, vegetujúcich i v súčasnosti na okraji tzv. civilizovaného sveta. Na týchto príkladoch je mimoriadne sympatická dobre mienená snaha autora presvedčiť čitateľa, že „my“ (ľudia modernej doby nášho civilizačného a kultúrneho okruhu) nie sme iní v zmysle lepší -než- „oni“, ľudia žijúci v predchádzajúcej spoločnosti a mimo nej, a že kontinuita ľudského bytia na Zemi má svoje relatívne stabilné dimenzie i v takej citlivej oblasti, akú predstavuje fenomén sexuálneho ostychu, hanby, studu, či trápnosti. Nakoľko táto autorova predstava zodpovedá skutočnosti, je však otázná a diskutabilná. Aj keď autor do tohto prvého zväzku svojej trilógie nezaradil časť, v ktorej obvykle bývajú v podobných publikáciách formulované teoretické východiská, v 2. a 3. zväzku trilógie, o ktorých pojednáme na stránkach Filozofie neskôr, už tieto zakomponované sú. Najmä ako reakcia na búrlivé diskusie sociológov, filozofov, etnológov a iných odborníkov na 1. zväzok.

V závere poslednej kapitoly predsa len nachádzame akýsi teoretický výsledok jeho práce. H. P. Duerr tu píše: „Ako sme videli, podľa všetkého sa zdá, že nahota a ostych sú nielen v stredoveku a v antike, ale aj v cudzích, údajne primitívnych spoločnostiach tak úzko spolu previazané, že mnohé svedčí o pravdivosti biblického mýtu, podľa ktorého ostych (hanba) pred obnažením oblasti genitálií nie je žiadnou historickou náhodilosťou, ale patrí k ľudskej podstate“ (s. 335).

Záverom treba ešte doplniť zaujímavú skutočnosť, že autor napriek týmto svojím názorom odmieta organicky sa ponúkajúcu tézu o genetickej zakódovanosti sexuálneho ostychu u človeka, ako o tom svedčí intenzívna polemika s jeho súdobými kritikmi v ďalších zväzkoch.

Karol Kollár

PhDr. Karol Kollár, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR